

Sygn. akt II Ca 1022/18

POSTANOWIENIE

Dnia 21 września 2018 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Teresa Kolbuc

Sędziowie: SSO Bartosz Pniewski (spr.)

SSR del. Monika Wrona- Zawada

Protokolant: starszy protokolant sądowy Beata Wodecka

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 września 2018 r. sprawy

z wniosku J. K.

z udziałem A. K. (1), W. K., D. K., R. P.

o uzupełnienie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku

na skutek apelacji wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Rejonowego w Skarżysku - Kamiennej

z dnia 14 marca 2018 r. sygn. akt I Ns 750/17

postanawia:

- 1. sprostować oczywistą niedokładność w komparycji zaskarżonego postanowienia w ten sposób, że w miejsce słów „o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku” wpisać „o uzupełnienie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku”,**
- 2. uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Skarżysku - Kamiennej pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.**

Sygn. akt II Ca 1022/18

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Skarżysku-Kamiennej postanowieniem wydanym w dniu 14 marca 2018 roku oddalił wniosek J. K. o uzupełnienie postanowienia tego Sądu wydanego w dniu 29 czerwca 2005 roku w sprawie I Ns 270/05 o stwierdzenie nabycia spadku po M. K. i orzeczenie, że wchodzące w skład spadku po spadkodawczyni gospodarstwo rolne dziedziczy w całości wnioskodawca (określając go w sentencji jako wniosek o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po M. K.), (pkt I.) oraz orzekł, iż uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie (pkt II.).

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd Rejonowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych.

Postanowieniem z dnia 29 czerwca 2005 roku wydanym w sprawie I Ns 270/05, Sąd stwierdził, że spadek po M. K. zmarłej dnia 9 stycznia 1998 roku z mocy ustawy nabyli synowie: J. K., A. K. (2) oraz S. K. w udziałach po 1/3 części każdy z nich. Orzeczenie to jest prawomocne. W dniu 21 stycznia 1975 roku na nazwisko M. K. wydano akt własności ziemi nr (...), obejmujący grunt o powierzchni 1,22 ha. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po M. K. toczyło się z udziałem wszystkich spadkobierców, którzy w toku tego postępowania zgodnie zapewnili, iż w skład spadku po zmarłej nie wchodzi gospodarstwo rolne, a jedynie położona w S.-K. nieruchomości o powierzchni 87 arów. Spadkobiercami S. K. są D. K. i R. P., zaś następcami prawnymi A. K. (2) są A. K. (1) i W. K..

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy - przyjmując, że w rozpoznawanej sprawie wnioskodawca domaga się zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po M. K. - uznał, że wniosek nie zasługuje na uwzględnienie w świetle regulacji art. 679 k.p.c., dopuszczającego wzruszenie prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przez jego zmianę. Sąd wskazał, że obowiązujący w dacie otwarcia spadku po M. K. przepis art. 1066 k.c. nakazywał, by w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku wymieniać osobno spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne wraz z przypadającymi im udziałami. Sąd Rejonowy podniósł jednocześnie, że warunkiem rozstrzygnięcia o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego jest posiadanie przez spadkodawcę (w dacie jego zgonu) statusu właściciela tego gospodarstwa. Ponadto Sąd wskazał, że na datę otwarcia spadku po M. K. za gospodarstwo rolne uznawano grunty rolne, których powierzchnia przekraczała 1 hektar. Sąd Rejonowy uznał, że podnoszona przez wnioskodawcę okoliczność, iż w latach 70-tych XX wieku wydany został na rzecz M. K. akt własności ziemi obejmujący grunty o powierzchni 1,22 ha nie przesądza tego, iż w dacie zgonu była ona właścicielką gospodarstwa rolnego. W ocenie Sądu także załączony do wniosku wypis z rejestru gruntów, zawierający dane ewidencyjne według stanu na dzień 19 października 2017 roku, nie stanowi dowodu na to, że w dacie zgonu spadkodawczyni przysługiwało jej prawo własności gospodarstwa rolnego. Zdaniem Sądu pierwszej instancji zgromadzony w niniejszej sprawie materiał dowodowy, w szczególności treść zaświadczenia wydanego przez Starostę (...) w dniu 2 lutego 2018 roku, znak: GG-III.6620.4.53.2018 wskazuje, że w dacie śmierci M. K. była właścicielką gruntu o powierzchni 87 arów, w związku z czym Sąd uznał, że powierzchnia ta uniemożliwia przyjęcie, iż grunt ten stanowił gospodarstwo rolne, a co za tym idzie - że zachodzi konieczność odrębnego wyrzekania o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego. Odnosząc się natomiast do działki o nr ewidencyjnym (...), o powierzchni 0,15 ha Sąd uznał, że nie sposób jest przyjąć, iż na datę zgonu spadkodawczyni była ona jej wyłącznym właścicielem, zważywszy na treść rozstrzygnięcia zapadłego w sprawie I Ns 366/16 (w której stwierdzono, że M. S. nabyła przez zasiedzenie z dniem 4 listopada 1981 roku 1/2 udziału we współwłasności nieruchomości położonej w S. oznaczonej nr ewid. (...) o powierzchni 0,15 ha). W konsekwencji tego Sąd Rejonowy uznał, iż wnioskodawca nie wykazał by w skład spadku po M. K. wchodziło gospodarstwo rolne, przyjmując, że w związku z tym nie zachodziła konieczność przeprowadzania postępowania dowodowego w celu ustalenia kwalifikacji uczestników do dziedziczenia gospodarstwa rolnego w oparciu o art. 1059 k.c.

O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie przepisu art. 520 § 1 k.p.c. w zw. z art. 108 § 2 k.p.c.

Apelację od tego postanowienia wniósł J. K., zaskarżając je w całości i zarzucając naruszenie przepisów prawa procesowego, poprzez dokonanie ustaleń mających istotne znaczenie w sprawie w sposób sprzeczny z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, a w szczególności naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów mające istotny wpływ na treść orzeczenia i w rezultacie niczym nieuzasadnione przyjęcie, iż w skład spadku po M. K. nie wchodzi grunty rolne o powierzchni 1,02 ha, stanowiące gospodarstwo rolne.

W oparciu o powyższy zarzut apelujący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna, o ile prowadzi do uchylenia zaskarżonego postanowienia z uwagi na nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy istoty sprawy.

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie. Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi również w sytuacji, w której sąd pierwszej instancji dokonał oceny prawnej roszczenia bez oparcia jej o właściwie ustaloną podstawę faktyczną i w sprawie zachodzi potrzeba poczynienia po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, z dnia 20 lipca 2006 r., V CSK 140/06, z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10, z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22, z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12, z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, Nr 5, poz. 68, z dnia 25 kwietnia 2014 r., II CZ 117/13, z dnia 13 listopada 2014 r., V CZ 73/14, z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 119/14 i z dnia 26 marca 2015 r., V CZ 7/15). Sytuacja taka ma miejsce w rozpoznawanej sprawie.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że przedmiotem żądania wniosku inicjującego postępowanie w niniejszej sprawie było dokonanie przez Sąd Rejonowy uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po M. K., wydanego przez ten Sąd w dniu 29 czerwca 2005 roku w sprawie I Ns 270/05, o rozstrzygnięcie w przedmiocie dziedziczenia gospodarstwa rolnego, nie zaś – jak to błędnie zakwalifikował Sąd Rejonowy – zmiany tego postanowienia. Przepisem regulującym postępowanie w przedmiocie zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku jest art. 679 k.p.c., który zastosował Sąd pierwszej instancji. Celem postępowania prowadzonego na podstawie art. 679 k.p.c. jest wykazanie, iż ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą albo jego udział w spadku jest inny niż stwierdzony. Natomiast możliwość uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, w sytuacji gdy sąd spadku nie orzekł o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego, przewidywał art. 677 § 3 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 października 2008 roku), który nadal znajduje zastosowanie do postępowań dotyczących spadków otwartych przed dniem 14 lutego 2001 roku, a z taką sytuacją mamy do czynienia w rozpoznawanej sprawie. W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku otwartego przed dniem 14 lutego 2001 roku, w skład którego wchodzi gospodarstwo rolne, sąd wydając postanowienie orzekające co do istoty sprawy zobowiązany jest na podstawie przepisu art. 677 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 października 2008 roku) określić w jego treści spadkobierców dziedziczących to gospodarstwo oraz ich udziały w nim, bowiem przepis art. 670 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 października 2008 roku) nakłada na sąd spadku obowiązek badania z urzędu, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne oraz którzy spośród spadkobierców powołanych z ustawy do spadku odpowiadają warunkom przewidzianym do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Wymaga to zbadania przesłanek, które właściwa norma prawa materialnego obowiązującego w chwili otwarcia spadku uznaje za warunki dziedziczenia gospodarstwa. Te przesłanki wyznaczają z kolei okoliczności faktyczne wymagające ustalenia ze względu na to, że będą stanowić podstawę zastosowania przepisu. Przesłanki te determinują zatem zakres obowiązkowych ustaleń sądu oraz obowiązków dowodowych zainteresowanych.

W dacie otwarcia spadku po M. K. za gospodarstwo rolne uznawane były natomiast takie grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, stanowiące lub mogące stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego (art. 55⁽³⁾k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 24 września 2003 roku), których łączna powierzchnia przekraczała 1 ha lub o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 1 ha przeliczeniowy, stanowiących własność lub będących w posiadaniu osoby fizycznej lub co najmniej dwóch osób prowadzących wspólną gospodarkę rolną (art. 1 ust. 2 ustawy z 15 listopada 1984 roku o podatku rolnym). W tym kontekście podkreślić należy, że choć uczestnicy niniejszego postępowania prezentowali rozbieżne stanowiska, powołując się przy tym na rozbieżne dokumenty, to niezależnie od tego, jak należałoby ocenić te dokumenty, niewątpliwy jest fakt, że z aktu własności ziemi wydanego w dniu 21 stycznia 1975 roku przez Naczelnika Urzędu Miasta i Powiatu w S., znak sprawy: (...) (k. 8-9), a także z wypisu rejestru gruntów z dnia 19 października 2017 roku (k. 10-11) oraz wydruku z elektronicznej księgi wieczystej (...) (k. 42)) wynika co najmniej, że spadkodawczyni M. K. była właścicielką gruntów o powierzchni 0,87 ha. Spór w niniejszej sprawie sprowadzał się w zasadzie do kwestii związanej ze stanem prawnym działki ewidencyjnej nr

(...) o powierzchni 0,15 ha, który nie był jednoznaczny w świetle dokumentów przedłożonych przez wnioskodawcę i uczestnika w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji. Aktualnie toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia udziału we współwłasności tej nieruchomości przez wnioskodawczynię M. S., w udziale wynoszącym 1/2 części. Nie budzi jednak wątpliwości Sądu Okręgowego, że spadkodawczyni M. K. była albo właścicielką, albo współwłaścicielką, albo co najmniej współposiadaczką samoistną nieruchomości stanowiącej działkę ewidencyjną nr (...), prawdopodobnie władając nią w sposób, który mógł prowadzić do nabycia z mocy prawa w trybie przepisów ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 27, poz. 250) albo nabycia przez zasiedzenie udziału w jej współwłasności. Skoro z wyżej powołanego aktu własności ziemi wydanego w dniu 21 stycznia 1975 roku przez Naczelnika Urzędu Miasta i Powiatu w S., znak sprawy: (...)(...) wynika, że M. K. przysługiwała własność gospodarstwa rolnego o powierzchni 0,87 ha, to już ta okoliczność obligowała Sąd pierwszej instancji do uprawdopodobnienia, czy w istocie władanie przez spadkodawczynię nieruchomości stanowiącą działkę ewidencyjną nr (...) o powierzchni 0,15 ha, mogło doprowadzić do nabycia z mocy prawa przez nią jej własności lub współwłasności w trybie wskazanych instytucji prawnych i wówczas zajęcia się kwestią związaną z ustaleniem tego, który ze spadkobierców M. K. posiada kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Ustalenie, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne, przez co należy przede wszystkim kwalifikować sytuację, gdy spadkodawcy przysługiwało prawo własności, udział we współwłasności, gdy spadkodawca był samoistnym posiadaczem lub gdy przysługiwało mu roszczenie o odzyskanie własności gospodarstwa rolnego nie wymaga jednoznacznego przesądzenia, że spadkodawcy przysługiwały takie prawa, roszczenia lub, że znajdował się w takiej sytuacji faktycznej, która mogłaby prowadzić do nabycia tego gospodarstwa, ale jeżeli zgromadzony w sprawie materiał dowodowy pozwala przyjąć, że przysługiwanie takich uprawnień lub roszczeń jest wysoce prawdopodobne, sąd uprawniony jest do stwierdzenia dziedziczenia takiego gospodarstwa. Kwestia zastąpienia wymogu dowodzenia uprawdopodobnieniem wynika przede wszystkim z okoliczności, że ustalenie w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku składu majątku spadkowego stanowi sytuację wyjątkową, a ustalenia dokonane w takim postępowaniu co do przynależności określonego przedmiotu do spadku (zarówno pozytywne, jak i negatywne) nie są wiążące w innych postępowaniach (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 1998 roku, III CKN 52/98, LEX nr 519304). Dopiero w ewentualnym postępowaniu o dział spadku po M. K. sąd dokona ustaleń w zakresie tego, jakie przedmioty wchodziły w skład spadku po niej, w szczególności, czy wchodziło gospodarstwo rolne. Dodatkowo z przedłożonego na terminie rozprawy apelacyjnej w dniu 21 września 2018 roku dowodu w postaci odpisu księgi wieczystej (...) wynika już jednoznacznie, że M. K. była właścicielką objętej tą księgą nieruchomości o powierzchni 1,02 ha (k. 146-148). Skoro natomiast Sąd pierwszej instancji a limine oddalił wniosek J. K., twierdząc, że w skład spadku po M. K. z całą pewnością nie weszło gospodarstwo rolne, nie zajmując się przy tym ustaleniem kwalifikacji uczestników do dziedziczenia takiego gospodarstwa, to okoliczność ta oznacza, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., znajdującego odpowiednie zastosowanie również w postępowaniu nieprocesowym.

Mając na uwadze powyższe okoliczności Sąd Okręgowy na podstawie przepisu art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Skarżysku - Kamiennej, pozostawiając temu Sądowi na podstawie art. 108 § 2 k.p.c., rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego. Należało jednocześnie sprostować przedmiot rozstrzygnięcia w zaskarżonym postanowieniu. Nie budzi wątpliwości, że przedmiotowe postępowanie dotyczyło uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po M. K., wydanego przez ten Sąd w dniu 29 czerwca 2005 roku w sprawie I Ns 270/05, nie zaś jego zmiany. Wskazany w sentencji zaskarżonego postanowienia przedmiot rozpoznania należało potraktować jako oczywistą niedokładność, która polegała na sprostowaniu na podstawie art. 350 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy, uwzględniając zgromadzony materiał dowodowy jest uprawniony do ustalenia, że w skład spadku po M. K. wchodzi gospodarstwo rolne. W razie jednak pojawienia się nowych okoliczności powodujących wątpliwości w tym zakresie Sąd Rejonowy przeprowadzi dowody pozwalające na uprawdopodobnienie stanu prawnego nieruchomości stanowiącej działkę ewidencyjną nr (...) i oceni, czy nieruchomości, których właścicielem lub samoistnym posiadaczem była spadkodawczyni odpowiadają pojęciu gospodarstwa rolnego w przedstawionym powyżej rozumieniu. W razie pozytywnego przesądzenia tej okoliczności Sąd Rejonowy przesłucha ponownie wnioskodawcę oraz uczestników i w razie potrzeby przeprowadzi inne

zaoferowane przez nich dowody pozwalające na ustalenie, który ze spadkobierców M. K. posiada kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, orzekając o jego dziedziczeniu w trybie uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

SSO Bartosz Pniewski SSO Teresa Kołbuc SSR (del.) Monika Wrona - Zawada